ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ PHILIPPE LÉGER

της 25ης Απριλίου 2002 [1]

1. Στην παρούσα υπόθεση, το Verwaltungsgericht Karlsruhe (Γερμανία) υπέβαλε πέντε προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία και τα αποτελέσματα των άρθρων 6 και 7 της αποφάσεως 1/80, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, σχετικά με την προώθηση της συνδέσεως, την οποία εξέδωσε το Συμβούλιο Συνδέσεως που συστάθηκε με τη Συμφωνία Συνδέσεως [2] μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας [3].

2. Στην ουσία, το Verwaltungsgericht Karlsruhe ερωτά αν, και σε ποιο βαθμό, ένας Τούρκος υπήκοος που βρίσκεται στην ειδική κατάσταση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης απολαύει των διακιωμάτων που παρέχει σε Τούρκο εργαζόμενο το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 ή στο τέκνο Τούρκου εργαζομένου το άρθρο 7 της εν λόγω αποφάσεως.

I — Το κοινοτικό νομικό πλαίσιο

3. Σύμφωνα με το άρθρο 12 της Συμφωνίας, τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν τη σταδιακή πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μεταξύ τους και, προς τούτο, να εμπνέονται από τα άρθρα 48 και 49 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρα 39 ΕΚ και 40 ΕΚ) και 50 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 41 ΕΚ).

4. Το άρθρο 36 του προσθέτου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας [4] προβλέπει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων μεταξύ των κρατών μελών της Κοινότητας και της Τουρκίας θα πραγματοποιηθεί σταδιακά, σύμφωνα με τις αρχές του άρθρου 12 της Συμφωνίας μεταξύ του δωδεκάτου και του εικοστού δευτέρου έτους και μετά τη θέση σε ισχύ της εν λόγω Συμφωνίας [5] και ότι το Συμβούλιο Συνδέσεως θα αποφάσιζε τις αναγκαίες προς τούτο λεπτομέρειες εφαρμογής.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Στο εξής: απόφαση 1/80. Η απόφαση 1/80, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1980, δεν δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*. Περιέχεται στη *Συμφωνία Συνδέσεως και πρωτόκολλα ΕΟΚ-Τουρκία και λοιπά κείμενα*, Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 1992.

3 — Συμφωνία που υπογράφηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα από τη Δημοκρατία της Τουρκίας, αφενός, και από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ και την Κοινότητα, αφετέρου, και η οποία συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48, στο εξής: Συμφωνία).

4 — Πρόσθετο πρωτόκολλο που υπογράφηκε στις 23 Νοεμβρίου 1970 στις Βρυξέλλες, για να καθορισθούν οι προϋποθέσεις, ο τρόπος και ο ρυθμός της πραγματοποιήσεως της μεταβατικής φάσεως, το οποίο συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2760/72 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 149).

5 — Η Συμφωνία τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1964, κατ' εφαρμογή του άρθρου 32.

5. Η απόφαση 1/80, η οποία εκδόθηκε κατ' εφαρμογή αυτού του προσθέτου πρωτοκόλλου, αποσκοπεί στη βελτίωση, στον κοινωνικό τομέα, του καθεστώτος στο οποίο υπάγονται οι εργαζόμενοι και τα μέλη της οικογενείας τους σε σχέση με το καθεστώς που προέβλεπε η απόφαση 2/76 του Συμβουλίου Συνδέσεως της 20ής Δεκεμβρίου 1976 [6].

6. Η απόφαση 1/80 παρέχει στους Τούρκους υπηκόους, ως εργαζόμενους και στη συνέχεια ως μέλη της οικογένειας εργαζομένου, δικαιώματα πρόσβασης στην απασχόληση στη χώρα υποδοχής, τα οποία σταδιακά διευρύνονται και έχουν ως άμεση συνέπεια το δικαίωμα παραμονής εντός της χώρας αυτής [7].

7. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 ορίζει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ένας Τούρκος υπήκοος για να απολαύει αυτών των δικαιωμάτων ως εργαζόμενος και προβλέπει τα εξής:

«Υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 7 περί ελεύθερης προσβάσεως των μελών της οικογενείας του στην απασχόληση, ο Τούρκος εργαζόμενος που είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους,

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί ένα έτος στο κράτος αυτό, δικαιούται ανανεώσεως της ισχύουσας αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη, αν εξακολουθεί να κατέχει θέση εργασίας·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τρία έτη, και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούται να αποδεχθεί, κατ' επιλογή του, άλλη προσφορά εργασίας, στο ίδιο επάγγελμα, που του γίνεται υπό συνήθεις συνθήκες από άλλο εργοδότη και έχει καταγραφεί από τις υπηρεσίες απασχολήσεως του οικείου κράτους μέλους·

— εφόσον έχει απασχοληθεί νομίμως επί τέσσερα έτη, έχει ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός αυτού του κράτους μέλους.»

8. Το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80, που αφορά τα μέλη της οικογενείας Τούρκου εργαζομένου, προβλέπει ότι «[τ]α τέκνα Τούρκων εργαζομένων που έχουν ολοκληρώσει την επαγγελματική τους εκπαίδευση εντός της χώρας υποδοχής μπορούν, ανεξαρτήτως της διαρκείας παραμονής τους στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργα-

6 — Τρίτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως 1/80, στο εξής: απόφαση 2/76.

7 — Κεφάλαιο ΙΙ «Κοινωνικές διατάξεις», τμήμα 1 «Ζητήματα σχετικά με την απασχόληση και την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων».

σίας εντός αυτού, υπό τον όρο ότι ο ένας από τους γονείς έχει ασκήσει νόμιμη εργασία επί τρία τουλάχιστον έτη εντός του εν λόγω κράτους μέλους.»

II — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

9. Ο B. Kurz, προσφεύγων της κύριας δίκης, γεννήθηκε το 1977 στη Γερμανία. Είναι φυσικό τέκνο Τούρκου διακινουμένου εργαζομένου, του Yüce, ο οποίος από το 1969 έως το 1983 εργάστηκε νομίμως σ' αυτό το κράτος.

10. Ο B. Kurz διέμενε από το 1978 έως το 1984 σε γερμανική φιλοξενούσα οικογένεια. Το 1984 επέστρεψε με τον πατέρα του στη χώρα καταγωγής του, την Τουρκία, στο πλαίσιο προγράμματος ενισχύσεως της επιστροφής.

11. Το 1992 επετράπη στον B. Kurz να επιστρέψει στη Γερμανία για την παρακολούθηση επαγγελματικής εκπαιδεύσεως. Την προϋπόθεση αυτή ανέφερε η θεώρηση εισόδου και η προσωρινή άδεια παραμονής. Η ισχύς της άδειας παραμονής του B. Kurz παρατάθηκε για τελευταία φορά ως τις 15 Ιουλίου 1997.

12. Ο B. Kurz παρακολούθησε στο κράτος μέλος υποδοχής επαγγελματική εκπαίδευση υδραυλικού, τις προϋποθέσεις της οποίας προβλέπει η από 16 Νοεμβρίου 1992 σύμβασή του. Η εκπαίδευση διήρκεσε από 1ης Οκτωβρίου 1992 έως 5 Μαΐου 1997 και είχε θεωρητικό τμήμα σε Τεχνική και Επαγγελματική Σχολή και πρακτική εκπαίδευση στην επιχείρηση Herbert Schulz GmbH. Ο B. Kurz ελάμβανε μηνιαία αμοιβή 780 DEM το πρώτο έτος και στη συνέχεια 840, 940 και 1 030 DEM τα επόμενα έτη.

13. Τον Φεβρουάριο του 1997 ο B. Kurz πέτυχε στο πρακτικό μέρος των τελικών εξετάσεων της μαθητείας. Διέκοψε την εκπαίδευση στις 6 Μαΐου 1997, χωρίς ωστόσο να έχει επιτύχει το θεωρητικό μέρος της εξετάσεως.

14. Τον Ιούλιο του 1997 ο B. Kurz ζήτησε άδεια παραμονής αορίστου χρόνου.

15. Τον Μάιο του 1998 ο B. Kurz υιοθετήθηκε από το ζεύγος Kurz, στους οποίους έμενε από το 1992. Σύμφωνα με το ισχύον εθνικό δίκαιο, με την υιοθεσία απέκτησε το επώνυμο των θετών γονέων του. Από την απόφαση παραπομπής προκύπτει ότι με την υιοθεσία λύθηκε η σχέση συγγενείας με τους φυσικούς του γονείς. Εντούτοις, κατά το Verwaltungsgericht Karlsruhe, με την υιοθεσία δεν απέκτησε κανένα δικαίωμα ούτε για την κτήση της γερμανικής ιθαγενείας ούτε για τη χορήγηση άδειας παραμονής αορίστου χρόνου στη Γερμανία [8].

8 — Βλ. απόφαση παραπομπής, σ. 11 και 21 της γαλλικής μεταφράσεως.

16. Με απόφαση της 18ης Αυγούστου 1998, οι αρμόδιες εθνικές αρχές απέρριψαν την από 7 Ιουλίου 1997 αίτηση του B. Kurz περί χορηγήσεως άδειας παραμονής και τον διέταξε να εγκαταλείψει τη Γερμανία. Ο B. Kurz απελάθηκε στις 20 Ιανουαρίου 1999.

17. Το Regierungspräsidium Karlsruhe, με απόφαση της 16ης Ιουνίου 1999, απέρριψε την προσφυγή του B. Kurz κατά της από 18 Αυγούστου 1999 αποφάσεως. Η αρχή στήριξε την απόρριψη στα εξής στοιχεία:

— ο B. Kurz δεν ανήκε στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, κατά την περίοδο της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως, οπότε η κατάστασή του ήταν προσωρινή, διότι η άδειά του παραμονής είχε περιορισμένη διάρκεια και σκοπό·

— ο B. Kurz δεν πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, της εν λόγω αποφάσεως για τους εξής τρεις λόγους:

— μετά την υιοθεσία του από Γερμανούς υπηκόους δεν είναι πλέον τέκνο Τούρκου εργαζομένου,

— ο φυσικός του πατέρας εγκατέλειψε οριστικά τη Γερμανία κατά την έναρξη της επαγγελματικής εκπαιδεύσεώς του,

— δεν ολοκλήρωσε την επαγγελματική του εκπαίδευση στο κράτος μέλος υποδοχής, καθόσον δεν πέτυχε στο θεωρητικό μέρος της εξετάσεώς του.

18. Κατά της αποφάσεως αυτής ο B. Kurz άσκησε διοικητική προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Karlsruhe.

III — Τα προδικαστικά ερωτήματα

19. Το Verwaltungsgericht Karlsruhe, κρίνοντας ότι για την επίλυση της διαφοράς ήταν αναγκαία η ερμηνεία των προπαρατεθειμένων διατάξεων της αποφάσεως 1/80, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, πρώτη ή δεύτερη περίπτωση, της αποφάσεως [1/80] ο Τούρκος υπήκοος, ο οποίος με τη θεώρηση του γενικού προξενείου "ισχύει μόνο για εκπαίδευση" εισήλθε στη χώρα υποδοχής με τη συναίνεση της αρμοδίας υπηρεσίας αλλοδαπών και στη συνέχεια έλαβε προσωρινή άδεια παραμονής

καλύπτουσα μόνον τη δραστηριότητα στο πλαίσιο της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως σε συγκεκριμένο εργοδότη, όταν από την 1η Οκτωβρίου 1992 έως τις 5 Μαΐου 1997 άσκησε τη δραστηριότητά του στο πλαίσιο της αντίστοιχης σχέσης επαγγελματικής εκπαιδεύσεως και ελαμβάνε συναφώς μηνιαία αμοιβή;

2) Πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως [1/80] ο Τούρκος υπήκοος, ο οποίος είναι το φυσικό τέκνο Τούρκων υπηκόων που εργάσθηκαν προηγουμένως στη χώρα υποδοχής, όταν υιοθετήθηκε, ως ενήλικας, από Γερμανούς υπηκόους με τις συνέπειες της υιοθεσίας ανηλίκου και με την υιοθεσία αυτή λύθηκε η σχέση συγγενείας με τους φυσικούς γονείς του; Αρκεί συναφώς ότι κατά τον χρόνο της νόμιμης απασχολήσεως των γονέων του και κατά την έναρξη της επαγγελματικής εκπαιδεύσεώς του ήταν τέκνο Τούρκων εργαζομένων;

3) Πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως [1/80] ο Τούρκος υπήκοος, ο οποίος, οκτώ έτη μετά την έξοδό του από τη χώρα υποδοχής μαζί με τους γονείς του, οι οποίοι την εγκατέλειψαν τότε οριστικά, επέστρεψε εκ νέου σ' αυτήν (χωρίς τους γονείς του) για λόγους επαγγελματικής εκπαιδεύσεως;

4) Πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως [1/80] ο Τούρκος υπήκοος, ο οποίος δεν σημείωσε επιτυχία στην τελική εξέταση στη χώρα υποδοχής, αλλά σημείωσε επιτυχία στη χώρα καταγωγής του ενώπιον επιτροπής εξετάσεων από τη χώρα υποδοχής, η οποία μετέβη στη χώρα καταγωγής;

5) Συνάδει προς το άρθρο 6 ή 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως [1/80] το γεγονός ότι δεν χορηγείται άδεια παραμονής στην περίπτωση επελθούσας απελάσεως λόγω του απαγορευτικού αποτελέσματος του άρθρου 8, παράγραφος 2 του Ausländergesetz (νόμου περί αλλοδαπών), μέχρις ότου οι συνέπειες της απελάσεως οροθετηθούν χρονικά κατόπιν σχετικής αιτήσεως;»

IV — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

20. Από το σκεπτικό της αποφάσεως παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η απόφαση περί μη χορηγήσεως άδειας παραμονής στον B. Kurz συνάδει προς το γερμανικό δίκαιο. Εντούτοις, διερωτάται μήπως από τα άρθρα 6 και 7 της αποφάσεως 1/80 απορρέει μια πιο ευνοϊκή για τον B. Kurz λύση.

21. Επιβάλλεται να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, τόσο το άρθρο 6, παράγραφος 1, όσο και το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80 παράγουν άμεσα αποτελέσματα εντός των κρατών μελών της Κοινότητας [9], οπότε οι υπήκοοι που πληρούν τις προβλεπόμενες από τις διατάξεις αυτές προϋποθέσεις μπορούν να επικαλούνται απευθείας τα δικαιώματα που τους παρέχουν.

22. Θα εξετάσω, πρώτον, αν ο B. Kurz πληροί τις προβλεπόμενες από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 προϋποθέσεις για να θεωρηθεί Τούρκος εργαζόμενος κατά την έννοια αυτής της διατάξεως.

V — Ως προς την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80

23. Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 έχει την έννοια ότι ένας Τούρκος υπήκοος, στον οποίο επετράπη η είσοδος και η παραμονή του στο έδαφος κράτους μέλους για την παρακολούθηση επαγγελματικής εκπαιδεύσεως και ο οποίος, στο πλαίσιο αυτής της εκπαιδεύσεως, παρείχε επί τέσσερα και πλέον έτη στον ίδιο εργοδότη υπηρεσίες, έναντι των οποίων ελάμβανε αμοιβή, πληροί τις προβλεπόμενες από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 προϋποθέσεις.

24. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, επιβάλλεται να εξεταστεί αν οι τρεις προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 συντρέχουν, αν δηλαδή ο προσφεύγων της κύριας δίκης μπορεί να θεωρηθεί εργαζόμενος, αν ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας και αν εργάστηκε νομίμως.

A — Η ιδιότητα του εργαζομένου

25. Το ζήτημα που τίθεται στην παρούσα υπόθεση είναι αν ένας μαθητευόμενος όπως ο B. Kurz μπορεί να θεωρηθεί εργαζόμενος.

26. Κατά πάγια νομολογία, από το γράμμα των άρθρων 12 της Συμφωνίας και 36 του προπαρατεθέντος προσθέτου πρωτοκόλλου, καθώς και από τον σκοπό της αποφάσεως 1/80, προκύπτει ότι οι αρχές που γίνονται δεκτές στο πλαίσιο των άρθρων 48 ως 50 της Συνθήκης πρέπει να εφαρμόζονται, στο μέτρο του δυνατού, στους Τούρκους υπη-

9 — Βλ., όσον αφορά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-192/89, Sevince (Συλλογή 1990, σ. I-3461, σκέψη 26), και όσον αφορά το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της ιδίας αποφάσεως, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-355/93, Eroglu (Συλλογή 1994, σ. I-5113, σκέψη 17).

κόους που απολαύουν των δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζει η απόφαση 1/80 [10].

27. Με την απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1998, C-1/97, Birden [11], το Δικαστήριο εξέτασε για πρώτη φορά χωριστά και αυτοτελώς την έννοια του εργαζομένου του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, για να καθοριστεί το περιεχόμενό της, πρέπει να γίνει αναφορά στην ερμηνεία της εννοίας του εργαζομένου κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης [12].

28. Για την έννοια αυτή υπάρχει άφθονη νομολογία.

29. Το Δικαστήριο, ενόψει των διαφορών που παρουσιάζουν τα εθνικά δίκαια επί του θέματος, κρίνει, παγίως από το 1964 [13], ότι, καθόσον η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων είναι μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, η έννοια του εργαζομένου, κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης, έχει κοινοτικό περιεχόμενο και δεν πρέπει να ερμηνεύεται στενώς. Η έννοια αυτή πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τα αντικειμενικά κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη σχέση εργασίας ανάλογα με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων προσώπων [14].

30. Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει τον ορισμό αυτό σε υποθέσεις που αφορούν δραστηριότητες που, όπως στην παρούσα υπόθεση, ασκήθηκαν στο πλαίσιο επαγγελματικής εκπαιδεύσεως. Πρόκειται, ιδίως, για τις αποφάσεις της 3ης Ιουλίου 1986, 66/85, Lawrie-Blum [15], της 21ης Ιουνίου 1988, 197/86, Brown [16] και της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-27/91, Le Manoir [17]. Το Δικαστήριο έπρεπε να καθορίσει αν οι υπήκοοι κράτους μέλους που είχαν ασκήσει, σε άλλο κράτος της Κοινότητας, αμειβόμενες δραστηριότητες στο πλαίσιο επαγγελματικής εκπαιδεύσεως θεωρούνται εργαζόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης [18].

31. Το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα ότι το κύριο χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου,

10 — Αποφάσεις της 6ης Ιουνίου 1995, C-434/93, Bozkurt (Συλλογή 1995, σ. I-1475, σκέψη 20)· της 23ης Ιανουαρίου 1997, C-171/95, Tetik (Συλλογή 1997, σ. I-329, σκέψεις 20 και 28)· της 30ής Σεπτεμβρίου 1997, C-36/96, Günaydin (Συλλογή 1997, σ. I-5143, σκέψη 31) και C-98/96, Ertanir (Συλλογή 1997, σ. I-5179, σκέψη 21).

11 — Συλλογή 1998, σ. I-7747.

12 — Όπ.π., σκέψη 24.

13 — Απόφαση της 19ης Μαρτίου 1964, 75/63, Unger (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 1069).

14 — Βλ., για πρόσφατη εφαρμογή, απόφαση της 13ης Απριλίου 2000, C-176/96, Lehtonen και Castors Braine (Συλλογή 2000, σ. I-2681, σκέψη 45).

15 — Συλλογή 1986, σ. 2121.

16 — Συλλογή 1988, σ. 3205.

17 — Συλλογή 1991, σ. I-5531.

18 — Η προπαρατεθείσα απόφαση Lawrie-Blum αφορούσε έναν ασκούμενο καθηγητή, ο οποίος πραγματοποίησε, υπό τη διεύθυνση και την επίβλεψη των δημόσιων σχολικών αρχών, προπαρασκευαστική άσκηση για να γίνει καθηγητής, κατά τη διάρκεια της οποίας παρέδιδε μαθήματα, έως συνολικώς έντεκα ώρες εβδομαδιαίως. Η προπαρατεθείσα απόφαση Brown αφορούσε έναν φοιτητή που είχε ασκήσει σε επιχείρηση για περίπου οκτώ μήνες αμειβόμενη εργασία, η οποία χαρακτηριζόταν ως «προπανεπιστημιακή επαγγελματική εκπαίδευση». Η προπαρατεθείσα απόφαση Le Manoir αφορούσε μια φοιτήτρια σε τεχνικό κολλέγιο που είχε πραγματοποιήσει εξάμηνη πρακτική επαγγελματική άσκηση σε ξενοδοχειακή μονάδα.

προς έτερο και υπό τη διεύθυνσή του υπηρεσίες, έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή [19].

32. Το Δικαστήριο απέρριψε τις αντιρρήσεις που στηρίζονται στη μικρή παραγωγικότητα ή στον περιορισμένο αριθμό ωρών κατά τον οποίο εργάζεται ο ασκούμενος, στη νομική φύση της συμβάσεως εργασίας με τον εργοδότη ή στην προέλευση των πόρων για την αμοιβή του ενδιαφερομένου. Το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα ότι οποιοδήποτε πρόσωπο που ασκεί πραγματικές και γνήσιες οικονομικές δραστηριότητες, αποκλειομένων των δραστηριοτήτων που είναι τόσο περιορισμένες, ώστε να είναι καθαρά περιθωριακές και παρακολουθηματικού χαρακτήρα εμπίπτει στον ορισμό του εργαζομένου [20].

33. Με την απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-3/90, Bernini [21], το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι, καθόσον η άσκηση που πραγματοποιείται στο πλαίσιο επαγγελματικής εκπαιδεύσεως αποσκοπεί κυρίως στην ανάπτυξη επαγγελματικών ικανοτήτων, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει, εξετάζοντας αν οι εν λόγω παρεχόμενες υπηρεσίες είναι πραγματικές και γνήσιες, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων, αν ο ενδιαφερόμενος εργάστηκε αρκετό χρονικό διάστημα ώστε να εξοικειωθεί με την εργασία.

34. Επομένως, οποιοδήποτε πρόσωπο που, στο πλαίσιο της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως, ανεξαρτήτως του νομικού της πλαισίου, ασκεί πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες υπέρ εργοδότη και υπό τη διεύθυνσή του, έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή, πρέπει να θεωρείται εργαζόμενος κατά την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης.

35. Ενόψει των προεκτεθέντων αρχών, επιβάλλεται να εξεταστεί αν ο B. Kurz μπορεί να θεωρηθεί εργαζόμενος.

36. Από τα πραγματικά περιστατικά που διαπίστωσε το αιτούν δικαστήριο και από τη δικογραφία προκύπτει ότι ο B. Kurz άσκησε, από 1ης Οκτωβρίου 1992 έως 5 Μαΐου 1997, πραγματικές και γνήσιες δραστηριότητες υπέρ ετέρου προσώπου και υπό τη διεύθυνσή του. Δεν αμφισβητείται επίσης ότι ο B. Kurz ελάμβανε, για τις δραστηριότητες αυτές, μηνιαία αμοιβή 780 DEM το πρώτο έτος, η οποία έφτασε τα 1 030 DEM το τέταρτο έτος [22].

37. Σύμφωνα με τη θέση του Δικαστηρίου στην προπαρατεθείσα απόφαση Birden, ο B. Kurz πρέπει να θεωρηθεί εργαζόμενος κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80.

19 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Lawrie-Blum (σκέψεις 16 και 17), Brown (σκέψη 21) και Le Manoir (σκέψη 7).

20 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Lawrie-Blum (σκέψεις 18 ως 21), Brown (σκέψη 22) και Le Manoir (σκέψη 8). Βλ. επίσης απόφαση της 31ης Μαΐου 1989, 344/87, Bettray (Συλλογή 1989, σ. 1621, σκέψη 16), και της 26ης Φεβρουαρίου 1992, C-357/89, Raulin (Συλλογή 1992, σ. I-1027, σκέψη 10).

21 — Συλλογή 1992, σ. I-1071, σκέψη 16.

22 — Βλ. σημείο 12 των παρουσών προτάσεων.

38. Θα εξετάσω τώρα αν ο B. Kurz μπορεί να θεωρηθεί ότι ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής.

Β — *Η ένταξη στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους*

39. Η ένταξη στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους προϋποθέτει την τήρηση δύο προϋποθέσεων. Κατά πάγια νομολογία [23], η έννοια αυτή προϋποθέτει, πρώτον, ότι η έννομη εργασιακή σχέση του ενδιαφερομένου αναπτύσσει τα αποτελέσματά της στο έδαφος κράτους μέλους ή συνδέεται αρκετά στενά με αυτό.

40. Στην παρούσα υπόθεση, αυτή η προϋπόθεση συντρέχει προδήλως. Συγκεκριμένα, ο B. Kurz προσελήφθη και πραγματοποίησε την επαγγελματική του εκπαίδευση στη Γερμανία και υπόκειται στις ισχύουσες εθνικές διατάξεις στους τομείς του εργατικού δικαίου και του δικαίου της κοινωνικής ασφαλίσεως [24].

41. Στη συνέχεια, ο ενδιαφερόμενος πρέπει να ανήκει στη «νόμιμη αγορά εργασίας» του κράτους μέλους υποδοχής.

42. Όπως έκρινε το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Birden, αυτή η έννοια δηλώνει «το σύνολο των εργαζομένων που συμμορφώθηκαν προς τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις του οικείου κράτους και έχουν επομένως το δικαίωμα να ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφός του» [25].

43. Αντιθέτως προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, φρονώ ότι αυτή η ερμηνεία της εννοίας της εντάξεως στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους δεν αφορά μόνον τα περιστατικά της προπαρατεθείσας αποφάσεως Birden [26] και δεν έχει μοναδικό σκοπό τον αποκλεισμό των επιχορηγούμενων από δημοσίους πόρους θέσεων εργασίας από το πεδίο εφαρμογής αυτής της εννοίας.

44. Αφενός, η πολύ περιοριστική ερμηνεία της προπαρατεθείσας αποφάσεως Birden που υποστηρίζει η Επιτροπή αντιφάσκει με την αιτιολογία αυτής της αποφάσεως.

23 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Bozkurt (σκέψεις 22 και 23), Günaydin (σκέψη 29) και Ertanir (σκέψη 39).

24 — Όπως αναφέρει και το Land Baden-Württemberg με τις παρατηρήσεις του (σ. 5 της γαλλικής μεταφράσεως).

25 — Σκέψη 51.

26 — Σ' αυτή την υπόθεση, ετίθετο το ζήτημα αν ένας Τούρκος εργαζόμενος που εργάζεται στο πλαίσιο ειδικού προγράμματος εργασίας παρακολουθηματικού χαρακτήρα, χρηματοδοτουμένου από το Δημόσιο και προοριζομένου να καταστήσει δυνατό στον ενδιαφερόμενο να καλύπτεται από την κοινωνική ασφάλιση και να βελτιώσει τις προοπτικές του για εύρεση άλλης εργασίας, ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους.

45. Το Δικαστήριο αιτιολόγησε την ερμηνεία του με την εξέταση της διατυπώσεως σε διάφορες γλώσσες [27]. Τόνισε ότι η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται και από τον σκοπό της αποφάσεως 1/80 που αποβλέπει, σύμφωνα με την τρίτη αιτιολογική σκέψη, στη βελτίωση, στον κοινωνικό τομέα, του καθεστώτος που προβλέπεται για τους εργαζομένους και τα μέλη της οικογενείας τους σε σχέση με το καθεστώς που θεσπίστηκε με την απόφαση 2/76. Το Δικαστήριο τόνισε ότι οι διατάξεις του κεφαλαίου ΙΙ, τμήμα 1, της αποφάσεως 1/80, του οποίου μέρος αποτελεί το άρθρο 6, αποτελούν έτσι ένα επιπλέον βήμα προς την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων κατά το πνεύμα των άρθρων 48 ως 50 της Συνθήκης [28].

46. Δεδομένου του σκοπού αυτού, καθώς και του ότι η απόφαση 2/76 περιείχε μόνον την έννοια της νόμιμης απασχολήσεως, η έννοια του να ανήκει ένας εργαζόμενος στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, η οποία αναγράφεται στην απόφαση 1/80 δίπλα σ' αυτήν της νόμιμης απασχολήσεως, δεν νοείται ως δυναμένη να περιορίσει περισσότερο τα δικαιώματα που οι εργαζόμενοι αντλούν από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, για τον λόγο ότι αυτή επιβάλλει μια επιπλέον προϋπόθεση, διαφορετική από εκείνη της ασκήσεως εκ μέρους του ενδιαφερομένου νόμιμης απασχολήσεως ορισμένης διάρκειας. Αντιθέτως, η νεοεισαχθείσα αυτή έννοια συνιστά απλώς και μόνο διευκρίνιση της ιδίας φύσεως προϋποθέσεως που περιλαμβάνεται ήδη στην απόφαση 2/76 [29].

47. Αφετέρου, την ερμηνεία της προπαρατεθείσας αποφάσεως Birden επιβεβαίωσε ρητώς η απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 2000, C-340/97, Nazli [30], που αφορούσε διαφορετικό νομικό πλαίσιο και διαφορετικά πραγματικά περιστατικά [31].

48. Τέλος, αυτή η ερμηνεία συνάδει με τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Fennelly

27 — Προπαρατεθείσα απόφαση Birden, σκέψεις 47 έως 50.

28 — Όπ.π., σκέψη 52 και παρατιθέμενη νομολογία.

29 — Όπ.π., σκέψη 53. Το κριτήριο νομιμότητας που όρισε το Δικαστήριο με αυτή την απόφαση αντιστοιχεί, επιπλέον, σ' αυτό που περιέχουν πολλές αποφάσεις συνδέσεως μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους, αφενός, και των τρίτων χωρών, σύφωνα με τις οποίες τα δικαιώματα που παρέχουν δυνάμει της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων υπόκεινται στην προϋπόθεση ότι οι εν λόγω εργαζόμενοι «απασχολούνται νομίμως» στο έδαφος ενός κράτους μέλους. Βλ., για παράδειγμα, τις συμφωνίες με τη Δημοκρατία της Ουγγαρίας (ΕΕ 1993, L 347, σ. 2, άρθρα 37 και 38)· τη Δημοκρατία της Πολωνίας (ΕΕ 1993, L 348, σ. 2, άρθρο 37)· τη Ρουμανία (ΕΕ 1994, L 357, σ. 2, άρθρα 38 και 39)· τη Δημοκρατία της Βουλγαρίας (ΕΕ 1994, L 358, σ. 3, άρθρα 38 και 39)· τη Σλοβακική Δημοκρατία (ΕΕ 1994, L 359, σ. 2, άρθρα 38 και 39)· την Τσεχική Δημοκρατία (ΕΕ 1994, L 360, σ. 2, άρθρα 38 και 39)· τη Δημοκρατία της Λετονίας (ΕΕ 1998, L 26, σ. 3, άρθρα 37 και 38)· τη Δημοκρατία της Λιθουανίας (ΕΕ 1998, L 51, σ. 3, άρθρα 37 και 38)· τη Δημοκρατία της Εσθονίας (ΕΕ 1998, L 68, σ. 3, άρθρα 36 και 37)· τη Δημοκρατία της Τυνησίας (ΕΕ 1998, L 97, σ. 2, άρθρα 64 και 66)· τη Δημοκρατία της Σλοβενίας (ΕΕ 1999, L 51, σ. 3, άρθρα 38 και 39)· το Βασίλειο του Μαρόκου (ΕΕ 2000, L 70, σ. 2, άρθρα 64 και 66) και το Κράτος του Ισραήλ (ΕΕ 2000, L 147, σ. 3, άρθρο 64).

30 — Συλλογή 2000, σ. I-957. Με τη σκέψη 31, το Δικαστήριο έκρινε «ότι από τη νομολογία προκύπτει ότι η έννοια "νόμιμη αγορά εργασίας", που αναφέρεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, πρέπει να θεωρηθεί ότι διηλώνει το σύνολο των εργαζομένων που έχουν συμμορφωθεί προς τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις του κράτους μέλους υποδοχής και έχουν επομένως το δικαίωμα να ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφός του (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Birden, σκέψη 51)».

31 — Έπρεπε να καθοριστεί αν ένας Τούρκος υπήκοος που παρέσχε αδιαλείπτως επί τέσσερα και πλέον έτη νόμιμη εργασία σε κράτος μέλος, ο οποίος ακολούθως προφυλακίσθηκε και στη συνέχεια καταδικάστηκε τελεσιδίκως σε στερητική της ελευθερίας ποινή με αναστολή, συνεχίζει να είναι ενταγμένος στη νόμιμη αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής κατά την προφυλάκισή του.

επί της προπαρατεθείσας αποφάσεως Birden [32], οι οποίες δεν στηριζόταν μόνον στα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, ερμηνεία που είχε υποστηρίξει ο γενικός εισαγγελέας Darmon επί της προπαρατεθείσας υποθέσεως Eroglu [33].

49. Σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαστηρίου στις προπαρατεθείσες αποφάσεις Birden και Nazli, ένας μαθητευόμενος όπως ο B. Kurz, ο οποίος τήρησε τη νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής που διέπει την είσοδο και την παραμονή εντός του κράτους, καθώς και την άσκηση εργασίας, πρέπει να θεωρείται ότι ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας αυτού του κράτους.

50. Η Επιτροπή, η Γερμανική Κυβέρνηση και το Land Baden-Württemberg αμφισβητούν αυτή την ανάλυση, διότι μια σύμβαση εργασίας όπως η σύμβαση που συνήψε ο B. Kurz έχει ειδικό χαρακτήρα, καθόσον αποσκοπεί στην εκπαίδευση του ενδιαφερομένου. Φρονούν ότι ο ενδιαφερόμενος, με μια τέτοια είδους σύμβαση, δεν ασκεί πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα και η αμοιβή του δεν αποτελεί αντάλλαγμα των υπηρεσιών που παρέχει, αλλά αποζημίωση εκπαιδεύσεως. Συνάγουν, επομένως, ότι ο μαθητευόμενος δεν ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας και επικαλούνται, προς στήριξη των επιχειρημάτων τους, την προπαρατεθείσα απόφαση Günaydin.

51. Σ' αυτή την υπόθεση, το Δικαστήριο έπρεπε να καθορίσει αν ένας Τούρκος υπήκοος, ο οποίος είχε άδεια να ασκεί έμμισθη δραστηριότητα προσωρινά με σκοπό να εξοικειωθεί με την εργασία του και να προετοιμαστεί για την απασχόλησή του σε θυγατρική του εργοδότη του στην Τουρκία, ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους.

52. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 έχει την έννοια ότι ένας Τούρκος υπήκοος, ο οποίος άσκησε νομίμως εντός κράτους μέλους αδιαλείπτως επί τρία και πλέον έτη πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα στην υπηρεσία ενός και του αυτού εργοδότη και ο οποίος βρίσκεται σε επαγγελματική κατάσταση που δεν διαφέρει αντικειμενικά από εκείνη των άλλων μισθωτών τους οποίους απασχολεί ο ίδιος εργοδότης ή οι οποίοι εργάζονται στον οικείο τομέα και ασκούν τα ίδια ή παρόμοια καθήκοντα, ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας του κράτους αυτού και εργάζεται εκεί νομίμως, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής [34].

32 — Ο γενικός εισαγγελέας κατέληξε, μεταξύ άλλων, ότι «[υ]πό το φως της οικονομίας της αποφάσεως [1/80] και της νομολογίας, το ουσιώδες στοιχείο της προϋποθέσεως ότι ο εργαζόμενος "ανήκει στην κανονική [νόμιμη] αγορά εργασίας κράτους μέλους" είναι, κατά τη γνώμη μου, ότι ο συγκεκριμένος εργαζόμενος απασχολείται ή είναι διαθέσιμος για απασχόληση και ότι έχει εκπληρώσει τις απαιτούμενες από το εθνικό δίκαιο διατυπώσεις» (σημείο 29).

33 — Ο γενικός εισαγγελέας τόνισε ότι «[τ]ο να ανήκει κανείς στη νόμιμη αγορά εργασίας, επομένως, σημαίνει πρώτον να *έχει αναμφισβήτητο* δικαίωμα διαμονής» και ότι «[ε]κείνο, επομένως, που έχει σημασία είναι ο εργαζόμενος να είναι "εν τάξει" έναντι των νόμων του κράτους μέλους υποδοχής» (σημεία 38 και 41).

34 — Σημείο 1, πρώτη φράση, του διατακτικού. Ο γενικός εισαγγελέας Elmer, με τις προτάσεις του επί της υποθέσεως, πρότεινε να γίνει διάκριση μεταξύ της απασχολήσεως και της εκπαιδεύσεως. Φρονούσε ότι η έννοια της απασχολήσεως στο πλαίσιο της νόμιμης αγοράς εργασίας εντός κράτους μέλους περιλάμβανε και εργασίες στις οποίες υπεισέρχονται στοιχεία εκπαιδευτικού χαρακτήρα, αλλά όχι εργασίες στο πλαίσιο συγκεκριμένου κύκλου μαθημάτων. Ως παράδειγμα τέτοιου είδους καταστάσεως ανέφερε την πρακτική άσκηση στο πλαίσιο τυποποιημένων μορφών εκπαιδεύσεως «όπου επίσης, και ίσως κυρίως, περιέχονται στοιχεία (θεωρητικού) εκπαιδευτικού χαρακτήρα εκτός του οικείου χώρου εργασίας» (σημείο 22). Φρονούσε ότι η υπό κρίση υπόθεση δεν δικαιολογούσε το να προβεί το Δικαστήριο σε συγκεκριμένη αξιολόγηση όσον αφορά το ζήτημα πώς πρέπει να αντιμετωπίζονται οι διάφορες άλλες ενδιάμεσες μορφές, π.χ. εκπαίδευση μαθητευομένων. Κατέληγε ωστόσο ότι «στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 έχει την έννοια ότι Τούρκος υπήκοος ο οποίος ασκεί μισθωτή δραστηριότητα υπό τις συνήθεις προϋποθέσεις και με τον συνήθη μισθό σε εργοδότη εντός κράτους μέλους και οποίος δεν υπόκειται σε ειδικούς κανόνες ως προς την πρόσληψη ως μαθητευόμενος ή με παρόμοια ιδιότητα, πρέπει να θεωρηθεί ότι απασχολείται στην αγορά εργασίας του οικείου κράτους μέλους [...]» (σκέψη 32).

53. Στην προπαρατεθείσα απόφαση Günaydin, το Δικαστήριο εξάρτησε την ένταξη στη νόμιμη αγορά εργασίας από δύο προϋποθέσεις. Εξέτασε πρώτα αν η έννομη εργασιακή σχέση του ενδιαφερομένου μπορεί να αναπτύσσει τα αποτελέσματά της στο έδαφος κράτους μέλους ή να συνδέεται αρκετά στενά με το εν λόγω έδαφος [35]. Το Δικαστήριο απαίτησε, στη συνέχεια, αυτή η εργασιακή σχέση να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά που να αντιστοιχούν στα χαρακτηριστικά της εννοίας του εργαζομένου κατά το κοινοτικό δίκαιο, αλλά υπό στενότερη έννοια. Έτσι, το Δικαστήριο τόνισε ότι έπρεπε να «καθοριστεί αν ο εργαζόμενος έχει συνάψει δεσμούς σχέσεως εργασίας που συνεπάγεται την άσκηση πραγματικής και ουσιαστικής οικονομικής δραστηριότητας, προς όφελος άλλου ατόμου και υπό τη διεύθυνσή του, έναντι της οποίας λαμβάνει αμοιβή» [36]. Το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι δεν πληροί αυτή την προϋπόθεση ένας Τούρκος εργαζόμενος του οποίου η είσοδος και η παραμονή στην ημεδαπή επετράπη για την παρακολούθηση προγράμματος «ειδικής επαγγελματικής επιμορφώσεως, ιδίως στον τομέα συμβάσεως μαθητείας» [37].

54. Το Δικαστήριο έκρινε ότι εργαζόμενος που προσελήφθη βάσει εθνικής ρυθμίσεως, προβλέπουσας εξαίρεση από το κοινό δίκαιο και αφορώσας ειδικώς την επαγγελματική του ένταξή δεν ανήκει ακόμη στην αγορά εργασίας και η κτήση δικαιωμάτων δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 άρχιζε μόλις στο τέλος της εκπαιδεύσεως [38].

35 — Βλ. σημείο 39 των παρουσών προτάσεων.

36 — Προπαρατεθείσα απόφαση Günaydin, σκέψη 31.

37 — Όπ.π., σκέψη 32.

38 — Όπ.π., σκέψεις 33 και 34.

55. Φρονώ ότι αυτή η αυστηρή ερμηνεία της εννοίας της εντάξεως στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους δεν μπορεί να γίνει δεκτή στην παρούσα υπόθεση για δύο λόγους.

56. Πρώτον, έχει σαφώς αποκλειστεί με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Birden και Nazli.

57. Δεύτερον, η ερμηνεία αυτή αντιφάσκει, κατά τη γνώμη μου, προς τον σκοπό και την οικονομία της αποφάσεως 1/80, καθόσον έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό ενός μαθητευόμενου, όπως ο B. Kurz, από τη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους.

58. Συγκεκριμένα, η εν λόγω απόφαση αποσκοπεί στην ένταξη των Τούρκων υπηκόων στην αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής [39]. Μια επαγγελματική εκπαίδευση που αποσκοπεί στην εκμάθηση επαγγέλματος αποσκοπεί και στην ένταξη στην αγορά εργασίας. Θα ήταν, επομένως, παράδοξο, κατά τη γνώμη μου, να μην επιτραπεί η πρόσβαση στην αγορά σε Τούρκο εργαζόμενο που άσκησε αδιαλείπτως επί τουλάχιστον τέσσερα έτη πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα στον ίδιο εργοδότη, διότι αυτή η δραστηριότητα ασκήθηκε στο πλαίσιο εκπαιδεύσεως που αποσκοπεί, ακριβώς, στην επαγγελματική ένταξη.

39 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Darmon επί της προπαρατεθείσας αποφάσεως Eroglu, σημείο 29.

59. Το επιχείρημα της Επιτροπής ότι οι συμβάσεις εκπαιδεύσεως, όπως η σύμβαση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, εντάσσονται στο πλαίσιο της πολιτικής που ακολουθείται στον τομέα της ανατύξεως δεν αναιρεί αυτή την ανάλυση. Συγκεκριμένα, παρότι η Συμφωνία προβλέπει, στο προοίμιο, ότι τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν να διασφαλίσουν τη διαρκή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στην Τουρκία, η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής ανάπτυξης μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον σε συμφωνία με τους λοιπούς στόχους και διατάξεις της Συμφωνίας, ιδίως με το άρθρο 12, σύμφωνα με το οποίο τα συμβαλλόμενα μέρη αποφάσισαν τη σταδιακή πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων μεταξύ τους.

60. Από την οικονομία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 προκύπτει ότι η πρόσβαση των Τούρκων υπηκόων στην αγορά εργασίας του κράτους μέλους υποδοχής χορηγείται και διευρύνεται σταδιακά σε συνάρτηση με δύο κριτήρια, την εργασία και τον χρόνο. Οι συντάκτες της εν λόγω αποφάσεως έκριναν ότι η νόμιμη εργασία στον ίδιο εργοδότη επέτρεπε στον Τούρκο εργαζόμενο να ενταχθεί επαρκώς, ώστε να δικαιούται, μετά ένα έτος, ανανεώσεως της αδείας εργασίας του στον ίδιο εργοδότη, αν εξακολουθεί να εργάζεται και, μετά τρία έτη, προσβάσεως σε κάθε άλλη εργασία, στο ίδιο επάγγελμα, υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους εργαζομένους των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας. Μετά τέσσερα έτη νόμιμης εργασίας, ο Τούρκος εργαζόμενος μπορεί να ασκήσει οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα της επιλογής του εντός του κράτους μέλους υποδοχής.

61. Από τα παραπάνω συνάγω ότι, για τους συντάκτες της αποφάσεως 1/80, η νόμιμη εργασία αποτελεί κατ' εξοχήν παράγοντα εντάξεως των Τούρκων υπηκόων στα κράτη μέλη. Επιπλέον, η συνέχεια της εργασιακής σχέσεως με τον ίδιο εργοδότη είναι στοιχείο που επιτείνει την ένταξη του εργαζομένου και αποδεικνύει την ικανότητά του εντάξεως.

62. Ενόψει των προεκτεθέντων, πιστεύω ότι δεν είναι δικαιολογημένος ο διαχωρισμός μεταξύ παρεχόμενης στο πλαίσιο μαθητείας εργασίας και παρεχόμενης υπό την ιδιότητα του μαθητευόμενου ή του εργάτη εργασίας. Ο μαθητευόμενος που, όπως στην παρούσα υπόθεση, άσκησε αδιαλείπτως επί τέσσερα και πλέον έτη πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα στον ίδιο εργοδότη, για την οποία ελάμβανε αμοιβή, είναι το ίδιο ενταγμένος στο κράτος μέλος υποδοχής με εργάτη που άσκησε νόμιμη εργασία κατά το ίδιο διάστημα.

63. Απομένει τέλος να καθοριστεί αν ο B. Kurz άσκησε νόμιμη εργασία κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80.

Γ — *Η άσκηση νόμιμης εργασίας*

64. Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής και όπως τόνισε ο γενικός εισαγ-

γελέας Fennelly [40], φρονώ ότι αυτή η τελευταία προϋπόθεση, ακόμη κι αν μπορεί να περιορίσει, σε ορισμένες περιπτώσεις, την έννοια που εξέτασα ανωτέρω, έχει εντούτοις δικό της περιεχόμενο [41].

65. Κατά πάγια νομολογία, ο νόμιμος χαρακτήρας μιας εργασίας προϋποθέτει, για να ληφθεί υπόψη και να παράσχει τα σταδιακά δικαιώματα που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, ότι ο Τούρκος εργαζόμενος είναι σε σταθερή και όχι πρόσκαιρη κατάσταση [42].

66. Στην παρούσα υπόθεση, το δικαίωμα παραμονής του B. Kurz στο κράτος μέλος υποδοχής δεν μπορεί να θεωρηθεί πρόσκαιρο κατά την έννοια της προπαρατεθείσας νομολογίας. Η κατάστασή του δεν μπορούσε να τροποποιηθεί ανά πάσα στιγμή. Συγκεκριμένα, στον ενδιαφερόμενο επετράπη η είσοδος και η παραμονή του στη Γερμανία για την παρακολούθηση επαγγελματικής εκπαιδεύσεως και έλαβε, προς τούτο, θεώρηση εισόδου που ίσχυσε από τις 21 Σεπτεμβρίου ως τις 20 Δεκεμβρίου 1992 και στη συνέχεια άδεια προσωρινής παραμονής από τις 3 Μαρτίου 1993, η οποία παρατάθηκε ως τις 15 Ιουλίου 1997.

67. Συναφώς, δεν μπορεί να αντιταχθεί ότι ο οικείος εργαζόμενος είχε λάβει στο κράτος μέλος υποδοχής άδεια προσωρινής μόνον παραμονής και για συγκεκριμένο αντικείμενο, την παρακολούθηση εκπαιδεύσεως.

68. Όσον αφορά τον προσωρινό χαρακτήρα της άδειας παραμονής του ενδιαφερομένου, από τη νομολογία προκύπτει ότι τα παρεχόμενα από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 στους Τούρκους εργαζομένους δικαιώματα αναγνωρίζονται από την εν λόγω διάταξη υπέρ των δικαιούχων ανεξαρτήτως της εκ μέρους των αρμοδίων αρχών χορηγήσεως ειδικού διοικητικού εγγράφου, όπως είναι η άδεια εργασίας ή η άδεια παραμονής [43]. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, αν το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος μπορούσε να εξαρτήσει την παραμονή ή την εργασία του Τούρκου υπηκόου από ορισμένες προϋποθέσεις ή περιορισμούς αρκούσε για να αμφισβητηθεί η νομιμότητα της θέσεως απασχολήσεως που ο ενδιαφερόμενος νομίμως κατέχει, τα κράτη μέλη θα είχαν τη δυνατότητα να στερούν αναρμό-

40 — Βλ. σημείο 24 των προτάσεών του επί της προπαρατεθείσας αποφάσεως Birden.

41 — Με την απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-285/95, Kol (Συλλογή 1997, σ. I-3069, σκέψη 27), το Δικαστήριο έκρινε ότι οι περίοδοι εργασίας που συμπλήρωσε ο Τούρκος υπήκοος υπό την κάλυψη άδειας παραμονής που έλαβε κατόπιν εξαπατήσεως για την οποία καταδικάστηκε δεν στηρίζονται σε σταθερή κατάσταση, αλλά πρέπει να θεωρηθεί ότι εμφανίζουν το στοιχείο του προσκαίρου λόγω του ότι, κατά τις περιόδους αυτές, ο ενδιαφερόμενος δεν είχε νομίμως δικαίωμα παραμονής. Σ' αυτή την περίπτωση, πιστεύω ότι ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να ισχυρίζεται ότι ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας ενός κράτους μέλους.

42 — Με την προπαρατεθείσα απόφαση Sevince (σκέψη 31), το Δικαστήριο έκρινε ότι ένας Τούρκος εργαζόμενος δεν είναι σε σταθερή και μη πρόσκαιρη κατάσταση στην αγορά εργασίας ενός κράτους μέλους κατά την περίοδο κατά την οποία ίσχυσε υπέρ αυτού το αναστελλτικό αποτέλεσμα που συνεπάγεται η προσφυγή που άσκησε κατά της αποφάσεως με την οποία δεν του χορηγήθηκε δικαίωμα παραμονής και του επετράπη προσωρινώς, μέχρι πέρατος της σχετικής δίκης, να παραμένει στο εν λόγω κράτος μέλος και να εργάζεται. Ομοίως, με την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-237/91, Kus (Συλλογή 1992, σ. I-6781, σκέψη 13), το Δικαστήριο έκρινε ότι ένας εργαζόμενος δεν πληροί αυτή την προϋπόθεση σταθερότητας, εφόσον το δικαίωμα παραμονής του αναγνωρίστηκε δυνάμει μόνον εθνικής ρυθμίσεως η οποία επιτρέπει την παραμονή στη χώρα υποδοχής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας χορηγήσεως της αδείας παρμονής, διότι ο ενδιαφερόμενος είχε δικαίωμα παραμονής και εργασίας σ' αυτή τη χώρα προσωρινώς εν αναμονή οριστικής αποφάσεως επί του δικαιώματός του παραμονής.

43 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Günaydin, σκέψη 49, και Birden, σκέψη 65 και παρατιθέμενη νομολογία.

στως από τους Τούρκους διακινουμένους εργαζομένους, στους οποίους επέτρεψαν να εισέλθουν στο έδαφός τους και οι οποίοι άσκησαν εκεί νόμιμη οικονομική δραστηριότητα, αδιαλείπτως επί τρία και πλέον έτη, το ευεργέτημα των δικαιωμάτων που μπορούν να απαιτήσουν απευθείας δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 [44].

69. Όσον αφορά το γεγονός ότι η παραμονή του προσφεύγοντος επετράπη για την παρακολούθηση εκπαιδεύσεως, σύμφωνα με πάγια νομολογία, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 δεν εξαρτά την αναγνώριση των δικαιωμάτων που χορηγεί στους Τούρκους εργαζομένους από καμία προϋπόθεση αναγόμενη στους λόγους για τους οποίους είχε αρχικώς χορηγηθεί άδεια εισόδου, εργασίας και παραμονής [45].

70. Συνεπώς, ένας Τούρκος εργαζόμενος, όπως ο B. Kurz, πρέπει να θεωρείται ότι κατείχε στο κράτος μέλος υποδοχής νόμιμη θέση απασχολήσεως, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80.

71. Ενόψει του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο ερώτημα ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 έχει την έννοια ότι Τούρκος υπήκοος, στον οποίο επετράπη η είσοδος στο έδαφος κράτους μέλους με θεώρηση «ισχύει μόνο για εκπαίδευση», ο οποίος στη συνέχεια έλαβε προσωρινή άδεια παραμονής καλύπτουσα μόνον την ασκούμενη στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους εκπαιδεύσεως δραστηριότητα σε συγκεκριμένο εργοδότη, και ο οποίος, σ' αυτό το πλαίσιο, άσκησε αδιαλείπτως επί τουλάχιστον τέσσερα έτη νομίμως πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα στην υπηρεσία εργοδότη, για την οποία ελάμβανε μηνιαία αμοιβή, είναι εργαζόμενος που ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας αυτού του κράτους μέλους και εργάζεται νομίμως κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.

VI — Επί των σχετικών με το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80 ερωτημάτων

72. Το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80 δεν παρέχει στον B. Kurz περισσότερα δικαιώματα από το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω αποφάσεως. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που πρότεινα στο σημείο 71 των προτάσεών μου, τα σχετικά με το άρθρο 7, δεύτερο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80 ερωτήματα καθίστανται άνευ αντικειμένου για τη διαφορά της κύριας δίκης. Φρονώ ότι παρέλκει, επομένως, η απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα.

44 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Günaydin, σκέψη 50, και Birden, σκέψη 64.

45 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Kus, σκέψεις 22 και 23, Günaydin, σκέψεις 52 και 53, και Birden, σκέψεις 43 και 65.

VII — Επί του πέμπτου ερωτήματος

75. Πιστεύω άνευ ενδοιασμού ότι, υπό τις παρούσες συνθήκες, πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση σ' αυτό το ερώτημα.

73. Με την απόφαση παραπομπής, το Verwaltungsgericht Karlsruhe τονίζει ότι, παρότι ο B. Kurz είναι κάτοχος δικαιώματος δυνάμει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, το άρθρο 8, παράγραφος 2, του Ausländergesetz δεν επιτρέπει τη χορήγηση άδειας παραμονής εφόσον η απέλασή του δεν οροθετήθηκε χρονικά. Συγκεκριμένα, το άρθρο 8, παράγραφος 2, του Ausländergesetz προβλέπει τα εξής:

76. Βεβαίως, η απόφαση 1/80 δεν θίγει την αρμοδιότητα των κρατών μελών να ρυθμίζουν την είσοδό στο έδαφός τους Τούρκων υπηκόων.

«Ο αλλοδαπός ο οποίος απελάθηκε ή εκδιώχθηκε δεν μπορεί να εισέλθει εκ νέου στη Γερμανία και να παραμείνει εκεί. Δεν του χορηγείται άδεια παραμονής έστω και αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του σχετικού δικαιώματος κατά τον παρόντα νόμο. Οι προβλεπόμενες στις προτάσεις 1 και 2 συνέπειες κατά κανόνα οροθετούνται χρονικώς κατόπιν αιτήσεως. Η προθεσμία αρχίζει να τρέχει κατά την έξοδο από τη χώρα.»

77. Εντούτοις, το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα, ότι παρότι οι διατάξεις της αποφάσεως 1/80 ρυθμίζουν την κατάσταση των Τούρκων υπηκόων μόνον από άποψη απασχολήσεως και όχι από άποψη δικαιώματος παραμονής, αυτές οι δύο πτυχές της προσωπικής καταστάσεως των εν λόγω υπηκόων συνδέονται στενώς. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι εν λόγω διατάξεις, αναγνωρίζοντας στους εν λόγω υπηκόους ορισμένο δικαίωμα προσβάσεως στην αγορά εργασίας και ασκήσεως κάποιου επαγγέλματος, σημαίνουν κατ' ανάγκη την ύπαρξη δικαιώματος παραμονής στην ημεδαπή, άλλως το δικαίωμα που παρέχουν θα εστερείτο κάθε αποτελέσματος [46].

74. Με το τελευταίο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να εξετάσει αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80 απαγορεύει την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως, όπως αυτής που προβλέπει το άρθρο 8, παράγραφος 2, του Ausländergesetz.

78. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να

46 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Günaydin, σκέψη 26, και Birden, σκέψη 27.

θεσπίζουν μονομερώς μέτρα σχετικά με το δικαίωμα παραμονής Τούρκων υπηκόων που να μπορούν να δυσχεράνουν την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται βάσει του κοινοτικών κανόνων [47].

79. Αυτή η νομολογία νομίζω ότι πρέπει να εφαρμοστεί στην παρούσα υπόθεση. Αν ήταν δυνατόν τα κράτη μέλη να εξαρτούν από προϋποθέσεις ή περιορισμούς τη χορήγηση άδειας παραμονής σε Τούρκο υπήκοο ο οποίος, κατά παραβίαση των δικαιωμάτων που του παρέχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, απελάθηκε, το δικαίωμα προσβάσεως στην αγορά εργασίας και ασκήσεως κάποιου επαγγέλματος που παρέχει το εν λόγω άρθρο θα εστερείτο προδήλως κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας.

80. Επιπλέον, παρότι, σύμφωνα με το άρθρο 14 της αποφάσεως 1/80, οι σχετικές με την απασχόληση και την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων διατάξεις εφαρμόζονται υπό την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας και δημοσίας υγείας, το Δικαστήριο, με την προπαρατεθείσα απόφαση Nazli, σκέψη 61, έκρινε ότι ένας Τούρκος υπήκοος μπορεί να στερηθεί των δικαιωμάτων που αντλεί απευθείας από την απόφαση 1/80 μόνον εάν το μέτρο αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι η ατομική συμπεριφορά του ενδιαφερομένου ενέχει συγκεκριμένο κίνδυνο νέων σοβαρών διαταράξεων της δημοσίας τάξεως. Ωστόσο, αυτή η περίπτωση ουδόλως αντιστοιχεί στις υπό κρίση περιστάσεις.

81. Από τη νομολογία προκύπτει επίσης ότι κάθε εθνικό δικαστήριο έχει την υποχρέωση να εφαρμόζει στο ακέραιο το κοινοτικό δίκαιο και να προστατεύει τα δικαιώματα που απονέμει το δίκαιο αυτό στους ιδιώτες, αφήνοντας ανεφάρμοστη κάθε ενδεχομένως αντίθετη διάταξη του εθνικού δικαίου [48].

82. Προτείνω, επομένως, στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα ότι, όταν ένας Τούρκος υπήκοος απελάθηκε κατά παραβίαση των δικαιωμάτων που του παρέχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, η εν λόγω διάταξη απαγορεύει την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως δυνάμει της οποίας δεν χορηγείται άδεια παραμονής, εφόσον τα αποτελέσματα της απελάσεως δεν οροθετήθηκαν χρονικά, κατόπιν σχετικής αιτήσεως.

47 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Günaydin, σκέψη 37, και Birden, σκέψη 37. Βλ. επίσης προπαρατεθείσα απόφαση Nazli (σκέψη 30) και απόφαση της 22ας Ιουνίου 2000, C-65/98, Eyüp (Συλλογή 2000, σ. I-4747, σκέψη 41).

48 — Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, 106/77, Simmenthal (Συλλογή τόμος 1978, σ. 239, σκέψη 21).

Πρόταση

Ενόψει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα ερωτήματα που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Karlsruhe:

«1) Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, σχετικά με την προώθηση της συνδέσεως, την οποία εξέδωσε το Συμβούλιο Συνδέσεως που συστάθηκε με τη Συμφωνία Συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας έχει την έννοια ότι ένας Τούρκος υπήκοος, στον οποίο επετράπη η είσοδος στο έδαφος κράτους μέλους με θεώρηση "ισχύει μόνο για εκπαίδευση", ο οποίος στη συνέχεια έλαβε προσωρινή άδεια παραμονής καλύπτουσα μόνον την ασκούμενη στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους εκπαιδεύσεως δραστηριότητα σε συγκεκριμένο εργοδότη, και ο οποίος, σ' αυτό το πλαίσιο, άσκησε αδιαλείπτως επί τουλάχιστον τέσσερα έτη νομίμως πραγματική και γνήσια οικονομική δραστηριότητα στην υπηρεσία εργοδότη, έναντι της οποίας ελάμβανε μηνιαία αμοιβή, είναι εργαζόμενος που ανήκει στη νόμιμη αγορά εργασίας αυτού του κράτους μέλους και εργάζεται νομίμως κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.

2) Όταν ένας Τούρκος υπήκοος απελάθηκε κατά παραβίαση των δικαιωμάτων που του παρέχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της αποφάσεως 1/80, η εν λόγω διάταξη απαγορεύει την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως δυνάμει της οποίας δεν χορηγείται άδεια παραμονής, εφόσον τα αποτελέσματα της απελάσεως δεν οροθετήθηκαν χρονικά, κατόπιν σχετικής αιτήσεως.»